

„ÉLŐ TÖRTÉNELEM”

■ Történelem – mi végre?

Friedrich Nietzsche *A történelem hasznáról és káráról* (1874) szóló opuszában megfogalmazott válasza alapján a jelen időben élő ember hármasságában minőségében igényli a történelmet: „igényli mint tevékeny és törekvő lény, mint megőrző és tisztelő lény s mint szenvedő és szabadulásra szoruló lény. A viszonyulás e hármasságának a történelem tanulmányozási módjának hármassága felel meg: ha tetszik, monumentális, antikvárius és kritikai történetírást különböztetünk meg.” (Ford. Tatár György. Akadémiai Kiadó, Bp., 1989. 37.) Ez alapján, amit cselekvőként hinnünk érdemes, nem más, mint hogy a nagyság, ami volt, egyszer ismét lehetséges lesz; örökösként abban bízhatunk, hogy a létünk nem egészen véletlen és tetszőleges; a múlt terhére cipelőkként történelmünket a jelen vállaltan igazságtalan ítélőszéke elé állíthatjuk, hogy a múlttól függetlenül egyáltalán ismét élni lehessen.

Nietzsche és az eddigi generációk számára ismeretlen volt a negyedik, korszerű alkalmazás: a játék mint a történelmi tudat jelenleg alighanem legjellemzőbb formája. Az attrakcióként kiaknázott történelem olyan kategóriák alá rendelődik, mint élménytörténelem, living history („élő történelem”), illetve a bevásárló- és szórakoztató központ. A történelmi játék különböző médiumainak (számítógépes játék, történelmi élménypark, történelmi vásár és sörfesztivál stb.) közös nevezője a szórakoztató tájékoztatás profitorientált alapszándékán túlmenően (infotainment, histotainment) az inszenírozás és a szimulakrum uralma. Ebben a megközelítésben a történelem olyasfajta díszlet, ahol az idő megállt, mindenféle játékot el lehet játszani (történelmi újrajátszás, reenactment), és főként ahol a cukormáz, romantizált álomvilág formájában megidézett múltat fogyasztani lehet. A kreatív anakronizmus és az újraélesztés igénye egyszerre elenpontja és legjellemzőbb terméke a jelencentrikus ember életvitelének, aki a

hiperrealitás és az új médiaeszközök káoszából menekül az egyszerűbbnek és tisztábbnak tétélezett múltba, éppen a hiperrealitás és az új médiaeszközök segítségével.

Összefüggésben van ez a humanista kultúra különféle egyéb alakzatainak plázásításával is, például a plázaegyetemmel. A pláza mint zárt és ellenőrzött klímájú tér egyrészt a fogyasztás serkentésére van instrumentálisan kialakítva, másrészt az emberek mégiscsak azért sétálgatnak ott, mert a valódi, „nyitott fedelű” városokból (hosszú sétálóutcák, élő főterek, agorák) próbálnak visszahozni valamit a maguk számára, amire most is makacsul és naivan vágnak. Erre az igényükre telepedik rá mindenféle egymás mellé rendelt termék fagyos szinkronításban a kirakatokban, úgyhogy már nincs is ott sétálás, csak böngészés, bumlizás. Egyszóval a pláza is valami ál-város, amiben minden benne van, de úgy, hogy még sincs benne.

Az „élő történelem” számos szimptomája jelentkezik szűkebb környezetünk kulturális piacán is, egylegöre inkább játékos didaktikai célzattal. Sokkal tisztább formában köszön azonban vissza az olyan képes magazinokban, mint például a német *Karfunkel*, amely egyenesen „az átélhető történelem folyóirata”, vagyis a játékosban feloldott lehetetlenség és fogalmi ellentmondás. Az oldalas reklámok vásárian eklektikus kínálata: fegyverutánzatok széles választékban, korabeli ruhák, történelmi krimik, szintetizátorral kevert régizenei CD-k, középkorias metálzene, történelmi vidámpark, amulették és talizmánok, számítógépes és táblajátékok, germán és kelta bőrcucc. Ez a piac a szélsőjobboldali szcéna, a harcos játékokért lelkesedő kiskamaszok, a fantasyregényeken alapuló szabadidős kultúra és a történelem iránt komolyabban érdeklő nagyközönség, a hobbitörténészek felé egyaránt nyitott. (*Karfunkel. Zeitschrift für erlebbare Geschichte* 2011. 95. sz.)

R. L.

KÉTNYELVŰ EROTIKA

■ A kolozsvári illetőségű *Apostrof* idei első számában Ștefan Borbély ír kritikát Markó Béla *A kert erotikája* című szonett-kötetéről. A ma már elsősorban inkább politikai tevékenységéről ismert szerzőnek a legújabb kötete 2010-ben jelent meg, a kétnyelvű (a verseket Paul Drumaru fordította románra) és illusztrációkkal (Simona Tănăsescu) ékesített könyvet pedig kiállítás formájában a nyári Kolozsvári Magyar Napokon is lehetett látni, emlékeztet a cikk szerzője, aki már a címben is jelzi (*Fără politică!*), hogy ez nem az a Markó Béla az udéméréből, hanem inkább annak a fiatalembernek a folytatása, aki annakidején Trabi Combít vezetett, incselkedett a költészettel, szerkesztő volt az *Igaz Szónál* (ez a későbbi *Látó*), majd egyszer csak áttért a szabadver-sekről a szonettekbe, és azóta rendíthetetlenül költi őket. 1990 óta, Borbély utánaszámolása szerint, ez Markó tizenhetedik kötete.

A kert a világban végbemenő destruktív változások tere, állapítja meg a cikk szerzője, csak látszólag édeni, inkább a nyugtalanság, semmint az élvezet hona. Az idő könyörtelen múlása és a halál, a szerelem halandóságától való félelem és a rafinált szenzualitás – ezeket és hasonló témákat jár körül Markó a szonettekben, amelyek a recenzió tanúsága szerint egyébként remek szerelmes versek. Borbély hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a hatvanadik évtizedéhez elérve a költőben nemhogy csillapodna a szerelem lángja, de azt mind egzisztenciálisan, mind az irodalomban gyönyörűen éli meg.

Borbély dicsérettel illeti Simona Tănăsescu illusztrációit, aki, mint írja, „a művelt semmi ismeretében jó poszt-apokaliptikus grafikát csinálna”, a fordító Paul Drumarut pedig „kevéssel a közepes felett” minősítéssel illeti, megjegyezve, hogy magyarból románra fordítani igazi önzetlenségről tanúskodik. Maga is fordító lévén, a szerző az írás végére pár pél-

dát is felsorakoztat, ahol Drumaru látványosan vétett vagy mulasztott, a recenziót így kissé dorgáló modorban zárja.

A kötet kétnyelvűségének, illetve a fordítói hibáknak a hangsúlyozása számos kérdést vet föl. Értékelendő, hogy kétnyelvű kötet születik, bár Markó neve – amely ma már románul is ismerősen cseng – ezt talán megkívánja, a megvalósítást pedig jócskán meg is könnyítheti. Nem ez az első, hogy románul lehet a verseit olvasni, Paul Drumaru már *A kert erotikája* előtt is fordította a költőt, a kétnyelvű kötet azonban premiernek számít. Mindezek ellenére még mindig elmondható, hogy vajmi csekély a kölcsönhatás a magyar és román kortárs irodalom között. Ahogyan Vasile Dan a *Dilema Veche* egyik számában írja egy románul megjelent, magyar költőket tartalmazó antológia kapcsán (a 2006-ban az Ardeal Kiadónál megjelent *Efectul admirației. Poezi maghiari din Transilvania* című, Kocsis Francisko által szerkesztett antológiáról van szó): az együttélést, ha nem is passzív ellenségeskedéssel, de legalábbis egymás tökéletes tudomásul nem vételében tudjuk le. És bár Ștefan Borbélynak igaza lehet a kritikai megjegyzéseiben, a magyar nyelv és a fordítás rendkívüli nehézsége és a sziszifuszi munkához való hasonlítottatása nem biztos, hogy serkentő hatással van azok számára, akik esetleg a továbbiakban (is) magyar irodalmat szeretnének románra fordítani. Sőt, inkább a magyar nyelv kiismerhetetlenségét és a mindennemű próbálkozások hiábavalóságát sugallja, ez pedig különösen jó talaja lehet a további kölcsönös ignorálásnak.

De nem, *A kert erotikájának* kétnyelvűsége ugródeszka kellene hogy legyen, nem pedig villanyoltás a magyar nyelv szépszobájában. Vagy akkor szépen kivárhathatjuk, hogy a Google Translate ellenállhatatlan hódítása bírjon jobb belátásra. (Apostrof 2012. 1. sz.)

Adorjáni Panna